

rettigheter og fotografi

rettigheter og fotografi

praktisk veiledning i opphavsrettslige spørsmål
for kulturhistoriske billedsamlinger
med forslag til kontrakter
for tilvekst av fotografisk materiale
og til bruk ved utleie og salg

NMUs arbeidsgruppe i opphavsrettslige
spørsmål om fotografi:
Solveig Greve
Relsen Larsen
Vegard Skuseth Halvorsen
Siri Slettvåg

redaktør: Siri Slettvåg

© Copyright NMU 2000

ISBN 82-90935-85-4
ISSN 1501-0309

NORSK MUSEUMSUTVIKLING

Kronprinsens gate 9, 0251 Oslo
Postboks 8045 Dep, N - 0030 Oslo
Tlf: 23 23 94 40
Faks: 23 23 94 41
E-post: nmu@museumsnett.no
Web: www.museumsnett.no

november 2000

Forside: Foto: © Ivar Aaserud/Scanpix

Bakside: Presten Raaen med fotoapparat på Vettakollen stasjon, 1899
Foto: © Oscar Hvalbye/Oslo Bymuseum

Symbolet i NMUs logo har sin bakgrunn
i en hjorteliknende bronsespenne
funnet i en kvinnegrav, Kvasheimfeltet,
Hå i Rogaland.
Spennen er fra yngre romertid
(annen halvdel av 4. århundre).
Spennen er nå på Bergen Museum.

NMUs logo er utarbeidet av Graf/Peter Knudsen.

Forord

Etter at fotografiloven ble opphevet i 1995 og fotografi innlemmet i Åndsverkloven, har NMU-Fotosekretariatet fått mange henvendelser om opphavsrettslige spørsmål knyttet til bruk og forvaltning av fotografier. Mange av disse spørsmålene dreier seg om hvilke rettigheter billedsamlinger har til fotografier i samlingene sine og om hva nye kontrakter som inngås ved tilvekst, bør inneholde.

NMU ga i 1998 ut *Foto- og opphavsrettslige spørsmål ved museene* av Lars G. Norheim. Publikasjonen gir god oversikt over juridiske problemstillinger knyttet til billedsamlingenes bruk av fotografier.

Rettigheter og fotografi er tenkt å være et kortfattet og praktisk supplement til Norheims publikasjon.

Oslo desember 2000

Siri Slettvåg

NMU-Fotosekretariatet

Innhold

God skikk ved bruk av fotografi - 7

Opphavsrett - stikkord og sentrale begreper - 9

Kontrakter - 13

Flytskjema: Mottak av fotografisk materiale - 16

VEDLEGG - 17

KONTRAKTUTKAST TIL BRUK VED TILVEKST

Kontrakt A: Mottak av gave/kjøp - 19

Kontrakt B: Mottak av gave/kjøp - 20

Kontrakt C: Mottak av gave/kjøp - 21

Kontrakt D: Erverv av rettigheter jf. Åndsverkloven - 22

Kontrakt E: Avtale om deponering - 23

Testament - 25

KONTRAKTUTKAST TIL BRUK VED FORMIDLING

Kontrakt for salg av fotografier - billedsamlingen er eier/rettighetshaver - 27

Kontrakt for utleie av fotografier - billedsamlingen er eier/rettighetshaver - 28

Kontrakt for salg av fotografier - fotograf ukjent og/eller rettighetsforhold ikke avklart - 29

Kontrakt for utleie av fotografier - fotograf ukjent og/eller rettighetsforhold ikke avklart - 30

LITTERATURLISTE/LENKER - 31

God skikk ved bruk av fotografi

De fleste kulturhistoriske fotosamlinger er bygget opp av lokalt materiale, og de ordnes og vedlikeholdes ut fra lokale kunnskaper og vurderinger. På samme måte er noen samlinger bygget opp rundt et fags eller et samfunnsområdes historie. Materialet vil i hovedsak brukes i en lokal eller faglig kulturhistorisk sammenheng; i museumsårbøker, jubileumsberetninger, utstillinger og liknende. Det er imidlertid økende spørsmål etter fotografier til bruk i andre sammenhenger. Forlag, presse og reklamebyråer ønsker bilder for publisering, andre søker motiver for utsmykning av offentlige rom. Dette fører til at billedsamlingen ofte må gjøre vurderinger på samme måte som et kommersielt bildebyrå. I den funksjonen kan pietetsfølelse overfor materialet oppleves problematisk i forhold til ønsket om å imøtekomme bildebehovene til et bredt spekter av brukere.

Personvern

Problemet er mest aktuelt i forbindelse med bilder av mennesker. Åndsverklovens personvernbestemmelse setter strenge begrensninger for bruk av portretter og andre bilder med mennesker som hovedmotiv. Slike bilder kan ikke gjengis uten samtykke fra de avbildede. (I tillegg kommer regler om fotografens rettigheter). Dette gjelder i personens levetid og 15 år etter utløpet av hans/hennes dødsår. Bestemmelsen verner bare personer som er eller har vært bosatt i Norge. Bilder som har aktuell og allmenn interesse der enkeltpersonene er mindre sentrale enn hovedinnholdet, eller som viser folketog i friluft og forsamlinger el. i forbindelse med konkrete begivenheter, er unntatt fra personvernregelen. Det hører med til god skikk å navngi avbildede personer.

Vurdering av bruk av personbilder er en utfordring også etter at personvernet er utløpt. Personer bør ikke tillegges meningsinnhold det ikke er dekning for, eller bli brukt i sammenhenger som kan oppfattes som krenkende. Bruk i reklame eller propaganda kan komme i konflikt med begge disse hensynene. Primært vil ansvaret ved eventuelle overtramp ligge hos den som står for offentliggjøringen, ikke hos billedsamlingen. Moralsk sett har likevel også billedsamlingene ansvar for at overtramp ikke skjer.

Skjønn

Selv om materialet ikke er vernet eller klausulert, må det utøves skjønn i forhold til den sammenheng bildene skal brukes i. Brukssammenheng kan gi uønsket meningsinnhold til bilder av steder og situasjoner. Dette kan oppleves som krenkende for mennesker med tilknytning til disse. Spesiell varsomhet må vises i forbindelse med motiver som har med sykdom, ulykker og død å gjøre. Likeledes kan noen motiver kreve beskyttelse, som bilder fra nazistiske organisasjoner under 2. verdenskrig.

Bruk av bilder av en person, et sted eller en begivenhet i en definert sammenheng er vesentlig forskjellig fra å levere genre- eller illustrasjonsfoto til mer uspesifiserte sammenhenger. Innhenting av så konkrete opplysninger som mulig om brukssammenheng, er derfor nødvendig for at billedsamlingen skal kunne vurdere om den kan imøtekomme en forespørsel. En bør også være bevisst at gjengivelse i fjernsyn og i nyere medier som Internett, virker sterkere enn tradisjonell gjengivelse i trykket form. Internett har i tillegg både større spredningspotensiale og muligheter for ulovlig utnyttelse og misbruk.

Gjengivelsens kvalitet

For at fotografiene og fotografen skal ytes rettferdighet, må gjengivelsen bli av en slik kvalitet at den ikke rammer fotografens omdømme. Fotografens intensjon og bildets meningsinnhold må heller ikke endres ved beskjæring.

Kreditering av fotografen og billedsamlingen

Åndsverkloven slår fast at fotografen har krav på - i samsvar med god skikk - å bli navngitt. Det er i tillegg hevdvunnen praksis at billedsamlingens navn (eller institusjonen den er en del av) oppgis. I tillegg til å kreditere fotografen for utført (ånds)arbeid, reduserer dette risikoen for ulovlig bruk, og gjør det mulig for publikum å komme i kontakt med billedleverandøren. På samme måte som en ønsker å vite hvem opphavsmannen er når det gjelder litteratur, musikk og annen kunst, vil en også ønske å vite fotografens navn. Er ikke fotografens identitet kjent, skriver en "fotograf ukjent". Dette viser at en har et bevisst forhold til fotografen.

Når bildet finnes i en kjent sammenheng, at det for eksempel skriver seg fra arkivet til en familie, bedrift eller forening, kan man skrive: "Fotograf ukjent; fra Heftye-samlingen" eller "Fotograf ukjent; fra Turistforeningens arkiv". Dette sier noe om opphavet og gjør at fotografiet ikke svever fritt i tid og rom.

Salg eller utleie

Formidling av fotografier representerer for mange billedsamlinger en mulighet for inntjening. Billedsamlingen har derfor en økonomisk interesse av at andre ikke "skummer fløten" av billedsamlingens arbeid ved å kjøpe opp eksemplarer for videre utnyttelse. Etablert praksis i mange billedsamlinger er å leie ut materiale for publisering, mens salg bare gjøres til privat bruk. For å unngå ulovlig eller uønsket bruk av billedsamlingens materiale, bør det alltid inngås en skriftlig kontrakt med mottakeren der billedsamlingens vilkår for utleien eller salget kommer klart fram.

Parti fra Tysnæsøen, 1872
Foto: Knud Knudsen/Universitetsbiblioteket i Bergen, billedsamlingen

Opphavsrett

– stikkord og sentrale begreper

30. juni 1995 ble det gjennomført endringer i **åndsverkloven** (lov av 12. mai 1961 nr. 2) som førte til at fotografiloven (lov av 17. juni 1960 nr. 1) ble opphevet og fotografi ble inkorporert i åndsverkloven. Lovgiverne delte fotografiet i to kategorier: **fotografiske bilder** og **fotografiske verk**.

Hva inneholder åndsverkloven?

Åndsverkloven skal ivareta to hovedhensyn som er likestilt i Norge:

1. Opphavsmannens økonomiske og ideelle rettigheter til det hun/han har frembragt. En ønsker å oppmuntre og stimulere til åndsproduksjon ved å gi opphavsmannen enerett til å utnytte sitt åndsverk.
2. Samfunnets og de enkelte borgeres rett til tilgang til åndsverk som er offentliggjort, dvs. åndsverk som er gjort tilgjengelig for allmennheten med opphavsmannens samtykke. Åndsproduksjonen er en del av vår kulturarv som alle skal kunne ta del i.

Kapittel 1 i åndsverkloven har overskriften *Opphavsrettens gjenstand og innhold*. Dette kapitlet beskriver opphavsmannens (fotografens) enerett til verk, i vår sammenheng vil det si fotografiske verk. I kapittel 5 *Andre rettigheter* (de såkalte nærstående rettigheter, naborettighetene) finner vi reglene om fotografiske bilder i *åndsverkloven § 43a*.

Parallelt med dette har vi i kapittel 2 *Avgrensinger av opphavsretten*, de såkalte lånereglene. Lånereglene regulerer samfunnets tilgang til offentliggjorte fotografiske bilder og fotografiske verk som kan skje uten fotografens samtykke, dog i mange tilfeller mot vederlag. Fotografens enerett er også underlagt en tidsbegrensning. Når tidsbegrensningen er utløpt, sier vi at fotografiet er falt i det fri, dvs. at det står enhver fritt å utnytte fotografiet ved for eksempel å lage nye eksemplarer (dog innenfor rammene av *åndsverkloven § 48*).

Hva innebærer det at noen har opphavsrett til et fotografi?

Opphavsretten er en tidsbegrenset enerett, en eksklusiv rett som fotografen (opphavsmannen) har til å utnytte fotografiet. Fotografen har enerett til å gjøre fotografiet tilgjengelig for allmennheten og til eksemplarframstilling. Det er viktig å merke seg at det regnes som **eksemplarframstilling**, også når en overfører et fotografi til ett annet medium som er egnet til å gjengi fotografiet. For eksempel når en trykker fotografiet i en bok eller digitaliserer det for fremføring på skjerm.

Fotografen kan offentliggjøre sine fotografier (gjøre dem tilgjengelig for allmennheten) på forskjellige måter. De kan **fremføres**, **vises** og **spres**. En sier at en **fremfører** et fotografi når det vises på en dataskjerm. Det **vises** på utstillinger og **spres** når det selges, *åndsverkloven § 2*

Fotografens enerett til å utnytte fotografiet kan overdras helt eller delvis, permanent eller for en enkelt gang.

Hvem kan være opphavsmann?

Det er kun **fysiske personer** som kan være opphavsmenn, jf. ordet "skaper" i *åndsverkloven § 1*. Billedsamlinger som er juridiske personer, må ha ervervet rettighetene fra fotografen eller den/de som har ervervet rettigheter av denne. Kapittel 3 har som tittelen *Opphavsrettens overgang* og beskriver forskjellige måter andre enn fotografen kan erverve seg opphavsrett til *fotografiske verk*. Billedsamlingen kan få opphavsrett til fotografier deres egen fotograf tar gjennom avtale i

ansettelsesforholdet mellom billedsamlingen og fotografen (*åndsverkloven § 39g*) eller en kan arve (*åndsverkloven § 39k*), eller ved avtale (*åndsverkloven § 30, første ledd*). Det er viktig å merke seg at det ved overdragelse av ett eksemplar, ikke nødvendigvis følger noen andre rettigheter med overdragelsen enn at det fysiske eksemplaret en sitter med i hendene, kan brukes privat.

Fotografens ideelle interesser til fotografiet *åndsverkloven § 3*

Fotografen har krav på å bli navngitt i tilknytning til fotografiet, slik god skikk tilsier. Dette er en rett som hun/han ikke kan gi permanent avkall på. En billedsamling kan ikke i kraft av arbeidsforholdet nekte å registrere fotografens navn i tilknytning til fotografiet, selv om alle utnyttelsesrettighetene til fotografiet er overført til billedsamlingen. Dette gjelder både for fotografiske verk og for fotografiske bilder. Men når fotografiet er falt i det fri (vernetiden er utløpt), er det kun for det fotografiske verk dette kravet består, jf. *åndsverkloven § 48*. Vi vil anbefale at en alltid oppgir fotografens navn når dette er kjent. Navnet er en informasjonsbærer i seg selv, og det vil som regel være i publikums interesse å vite hvem som har tatt fotografiet.

Fotografibegrepet. Hva er et fotografi?

Fotografiet defineres ut fra tekniske kriterier. *Ot.prp. nr. 54 (1994-1995), om lov om endringer i åndsverkloven mm, kap. 3.1.2.2*, "... det avgjørende er å stadfeste at det dreier seg om et bilde som er blitt til ved lysbølgers innvirkning på lysfølsomt materiale." Fotografibegrepet omfatter også annen stråleenergis innvirkning på lysfølsomt materiale og enkeltbilder i film-, video- og tv-programmer. Fotografering med digitale kameraer stilles likt med tradisjonell fotografering. Det som faller utenfor fotografibegrepet, er for eksempel datagrafikk som utelukkende er frembrakt ved hjelp av dataprogrammer.

Fotografiske bilder - *åndsverkloven § 43a*

Fotografiske bilder omfatter alle bilder som kommer inn under fotografibegrepet. Fotografiske bilder defineres ut fra tekniske kriterier, i motsetning til kriteriene som anvendes for verk; originalitet og selvstendig skaperinnsats. Et fotografisk verk er dermed alltid et fotografisk bilde, men et fotografisk bilde er ikke nødvendigvis et fotografisk verk.

Fotografens enerett til fotografiske bilder reguleres av *åndsverkloven § 43a, kapittel 5 Andre rettigheter*. Fotografens rettigheter er ikke opphavsrettslige, men rettighetene har mange fellestrekk med det opphavsrettslige vernet. Fotografen får en enerett til eksemplarframstilling og til å gjøre det fotografiske bildet tilgjengelig for allmennheten ved spredning, visning eller fremføring.

Hva er et fotografisk verk?

Fotografiske verk - *åndsverkloven § 1*

Et fotografisk verk er også et fotografisk bilde. I tillegg må frembringelsen ha verkshøyde - fotografiet må være et resultat av fotografens selvstendige skapende åndsinnsetning. Det er ikke snakk om et vanlig smaksbestemt kvalitetskrav, men om et spesielt krav til fotografiets beskaffenhet. Fotografiet må være preget av fotografens personlighet og intellekt, det må bære preg av noe mer enn at det kun er "trykket på knappen". Det sentrale når det skal vurderes om et fotografi er et fotografisk verk, blir å se på hvordan motivet er gjengitt. Hva fotografen har tenkt i forbindelse med fotograferingen er ikke interessant i denne sammenhengen. Det som vurderes er altså det ferdige produktet slik det fremstår for betrakteren. Det er selve det fotografiske resultatet som må være individuelt og særpreget og bære preg av fotografens åndsinnsetning og personlige kreativitet. Motivets i seg selv kan ikke få opphavsrettslig vern ved fotograferingen.

Momenter som kan være relevante å vurdere når en skal se om et fotografi har det personlige særpreget som gjør det til et fotografisk verk, kan være:

1. Lyssetting, bruk av lysfilter
2. Billedvinkel, bruk av objektiver
3. Valg av film
4. Eksponeringstid
5. Tidspunktet for fotografering av motivet
6. Fremkallingseffekter
7. Beskjæring
8. Retusjering
9. Elektronisk etterbehandling¹

Momenter som ikke er avgjørende:

1. Fotografiet er teknisk godt med hensyn til lys, skarphet osv.
2. Motivets som sådan. Arrangerte motiver kan være med på å gi fotografiet et særpreg, men dette må bedømmes for seg som øyeblikkskunst, installasjoner eller liknende.

Gulsmed C. Bergs verksted, ca. 1910
Foto: Severin Worm-Petersen/Norsk Teknisk Museum

¹ Listen er hentet fra Krabbe-Knudsen, Johan: *Fotografiske verk og fotografiske bilder, åndsverkloven § 1 og § 43a.* - Oslo 1998

Vernetiden for fotografiske bilder

Vernetiden for fotografiske bilder er 50 år etter utløpet av det år det fotografiske bildet ble tatt, dog i hele fotografens levetid og i 15 år etter utløpet av hennes/hans dødsår, *åndsverkloven § 43a, 2. ledd*.

I henhold til *lov av 23. juni 1995 nr 37 (lov om endringer i åndsverkloven mm.) pkt 2 g*) gjenoppvekkes ikke vernetiden til fotografiske bilder som ikke lenger var vernet etter den gamle fotografiloven per 30. juni 1995. Fotografiske bilder som da var falt i det fri, kan med andre ord fortsatt brukes fritt.

Vernetidens lengde for fotografiske verk

Fotografiske verk er vernet i fotografens levetid og i 70 år etter utløpet av hans/hennes dødsår, *åndsverkloven § 40*. Fotografiske verk som var falt i det fri etter fotografiloven, fikk gjenoppvekket sitt vern *30. juni 1995, åndsverkloven § 60*. Det vil si at fotografiske verk som var falt i det fri, igjen kan være vernet.

Hvem er vernet - *åndsverkloven § 57*

Fotografiske verk av norske fotografer og fotografer bosatt i Norge er vernet. I tillegg er fotografiske verk av andre lands fotografer vernet, hvis norske fotografers verk er vernet i deres hjemland, *åndsverkloven § 59*.

Fotografiske bilder som første gang er utgitt i Norge eller som er laget av noen som er statsborger i eller bosatt i et land innenfor EØS-området, er vernet etter *åndsverkloven*. Konsekvensen av dette er at et fotografisk verk av en amerikansk fotograf vil være vernet i Norge i henhold til kravet om gjensidighet, mens en amerikansk fotografs fotografiske bilde, som ikke første gang er utgitt her, ikke vil være vernet i Norge.

Personvernbestemmelsen - *åndsverkloven § 45c*

Fotografen kan ikke gjengi eller vise offentlig fotografiske verk eller fotografiske bilder som avbilder en person, unntatt bl.a. hvis avbildningen har aktuell og allmenn interesse, personen er mindre viktig enn hovedinnholdet i bildet eller bildet gjengir forsamlinger i friluft. Det er derfor grunn til å vise stor aktsomhet før billedsamlingene for eksempel legger portrettsamlinger ut på Internett. Personvernet gjelder så lenge personen lever og 15 år etter utløpet av hennes/hans dødsår.

Bestilte portretter - *åndsverkloven § 39j*

Bestilte portretter, enten det er maleri, tegning, fotografisk bilde eller fotografisk verk, kan ikke kopieres eller offentliggjøres uten bestillerens samtykke. Her må en ta hensyn både til fotografens rettigheter, den portrettede og til bestilleren.

Forholdet mellom oppdragsgiver og fotograf

Etter Fotografilovens § 10 var hovedregelen at bestilleren var rettighetshaver til bestilte fotografiske bilder. Fotografen måtte gjøre avtale hvis ikke alle rettighetene til offentliggjøring og eksemplar-fremstilling skulle gå over til bestilleren av fotografiet. **Denne regelen ble ikke videreført ved opphevelsen av fotografiloven 30. juni 1995.** Fotografiske verk og fotografiske bilder følger nå *åndsverklovens* prinsipper. Fra 30. juni 1995 er det en hovedregel at rettighetene til fotografiske bilder og fotografiske verk tilhører fotografen. Bestilleren får de rettigheter som fremgår av avtalen mellom bestilleren og fotografen. Avtalen kan gjøres muntlig eller skriftlig, være direkte uttrykt eller underforstått av oppdragets art.

Kontrakter

Kontrakter ved tilvekst

Mange billedsamlinger er usikre på hvordan og med hvilken rett de kan utnytte bildene i samlingen sin. Ofte finnes det ingen kontrakter og det er usikkert hvem som har rettighetene til materialet. Billedsamlingene bør når de mottar nye fotografier, presisere i en skriftlig avtale hvilke rettigheter som blir overdratt, og hvor vidt rettighetene overdras i sin helhet – dvs. om billedsamlingen får eksklusive rettigheter til å utnytte materialet. Åndsverkloven har som utgangspunkt at avtaler skal tolkes restriktivt.² Det vil si at fotografiene bare kan utnyttes slik det faktisk er avtalt.

Det er utarbeidet forslag til fem ulike kontrakter som en billedsamling kan bruke ved tilvekst, avhengig av hvilke rettigheter giver/selger har til materialet og hva giver/selger er villig til eller har rett til å overdra til billedsamlingen.

Det anbefales bare unntaksvis å ta imot depositum. Billedsamlingen må være forberedt på å levere materialet tilbake om deponenten eller deponentens arvinger krever det. Kostnadene ved en forsvarlig forvaltning av materialet må vurderes opp mot hvilke rettigheter billedsamlingen får til å utnytte materialet og samlingens fotografiske og/eller kulturhistoriske verdi.

- A **Kontrakt A** er for de tilfellene der giver/selger kun har eiendomsrett til materialet og opphavsretten/eneretten innehas av andre eller det er uklart hvem som har opphavsrett/enerett etter Åndsverkloven.
- B **Kontrakt B** er en standard kontrakt til bruk i de tilfellene der giver/selger både har opphavsrett/enerett og eiendomsrett til materialet og overdrar disse uten innskrenkninger til billedsamlingen.
- C **Kontrakt C** er til bruk i de tilfellene der opphavsretten/eneretten til materialet ikke overdras i sin helhet, der giver/selger setter betingelser for hvordan mottaker kan utnytte materialet.
- D **Kontrakt D** er til bruk ved erverv av rettigheter til materiale som allerede finnes i billedsamlingen.
- E **Kontrakt E** er til bruk ved mottak av depositum. Deponering er overføring av materiale uten avtalt tidsbegrensning og uten at eiendomsretten blir overdratt. Ønsker deponenten at materialet skal tilfalle billedsamlingen ved sin bortgang, må dette skrives i testaments form. Hvis ikke går eiendomsretten til det deponerte materialet til deponentens arvinger.

De ulike situasjonene med de problemstillinger og valg billedsamlingen står overfor ved mottak av fotografisk materiale, er skjematisk fremstilt i flytdiagrammet.

Her er de mest sentrale problemstillingene eksemplifisert:

1. Den enkleste situasjonen er når giver/selger både har eiendomsretten til materialet og alle rettigheter og han overdrar alle rettighetene uten betingelser til billedsamlingen.

Kontrakt B er en standard kontrakt for de tilfellene der giver/selger både har opphavsrett/enerett og eiendomsrett til materialet og overdrar disse uten innskrenkninger til billedsamlingen.

2. Vi tar utgangspunkt i en annen situasjon der en giver/selger kommer til billedsamlingen med fotografier som han/hun kun har eiendomsrett til. Giver/selger eier med andre ord de fysiske eksemplarene som han vil gi eller selge til billedsamlingen.

Da må billedsamlingen vurdere følgende:

² Åndsverklovens § 39a inneholder det såkalte spesialitetsprinsippet – et generelt prinsipp som har betydning for utnyttelsesrettens omfang og som innebærer et prinsipp om at uklare og stilltiende avtaler skal tolkes restriktivt.

- sannsynligheten for at bildene fortsatt er vernet – alder
- sannsynlighet for at rettighetshaver finnes
- pris

Er det bilder som vurderes som interessante å ta i mot for billedsamlingen, må verdien av materialet vurderes opp mot pris og mot ulempene ved uavklarte rettighetsforhold.

Velger en å ta imot/kjøre materialet, skal kontrakt A brukes.

Kontrakt A er for de tilfellene der giver/selger kun har eiendomsrett til materialet og opphavsretten/eneretten innehas av andre eller det er uklart hvem som har opphavsrett/enerett etter Åndsverkloven.

3. Når materialet er tatt i mot, bør rettighetsforholdene undersøkes. Finner en ut hvem som er rettighetshaver til materialet, bør billedsamlingen skrive en avtale med rettighetshaver om hvilken bruksrett billedsamlingen kan få. Billedsamlingen må med andre ord forsøke å få overdratt rettigheter til materialet.

Denne problemstillingen gjelder også for materiale som allerede finnes i samlingen der rettighetene til materialet er uavklarte.

Kontrakt D er til bruk ved erverv av rettigheter til materiale som allerede finnes i billedsamlingen.

4. Den vanligste situasjonen: Giver/selger har både eiendomsretten til materialet og alle rettighetene. Han selger/gir vekk fotografiene og overdrar rettighetene mot visse betingelser. Det kan være at billedsamlingen kun skal bruke bildene til ikke-kommersielle formål og/eller at giver/selger selv vil ha mulighet til å utnytte materialet kommersielt.

Billedsamlingen må da vurdere følgende:

- vurdere verdi av materialet mot ulemper ved begrensede rettigheter
- forhandle om pris
- forhandle om klausuler, varighet og innhold

Kontrakt C er til bruk i de tilfellene der opphavsretten/eneretten til materialet ikke overdras i sin helhet, der giver/selger setter betingelser for hvordan mottaker kan utnytte materialet.

5. En mer sammensatt situasjon har vi hvis billedsamlingen får tilbud om å avfotografere fotoalbum/enkeltfotografier som eies av en privatperson eller et firma. Billedsamlingen blir tilbudt å lage et eksemplar av fotografiet til eget bruk. Her må billedsamlingen foreta en avklaring av rettighetsforholdene før avfotograferingen starter. Billedsamlingen kan ikke erverve rettigheter av kunden som denne ikke selv innehar. Retten til eksemplarfremstilling tilhører i utgangspunktet fotografen eller den som erverver den av ham/henne, hvis fotografiene ikke er falt i det fri. Billedsamlingen må med andre ord foreta den samme undersøkelsen som for materiale som allerede finnes i samlingen. Billedsamlingen kan kontakte rettighetshaver og kontrakt D brukes. De fotografiene kunden selv har enerett/opphavsrett til, kan avfotografes og kontrakt B eller C benyttes alt etter forholdene forøvrig. Det er naturlig å se det slik at billedsamlingen får et eksemplar av fotografiet selv om det er billedsamlingen selv som fremstiller eksemplaret.
6. Det anbefales bare unntaksvis å ta imot **depositum**. Billedsamlingen må være forberedt på å levere materialet tilbake om deponenten eller deponentens arvinger krever det.

Billedsamlingene må vurdere:

- samlingens fotografiske og/eller kulturhistoriske verdi
- kostnadene ved en forsvarlig forvaltning av materialet
- hvilke rettigheter billedsamlingen får til å utnytte materialet

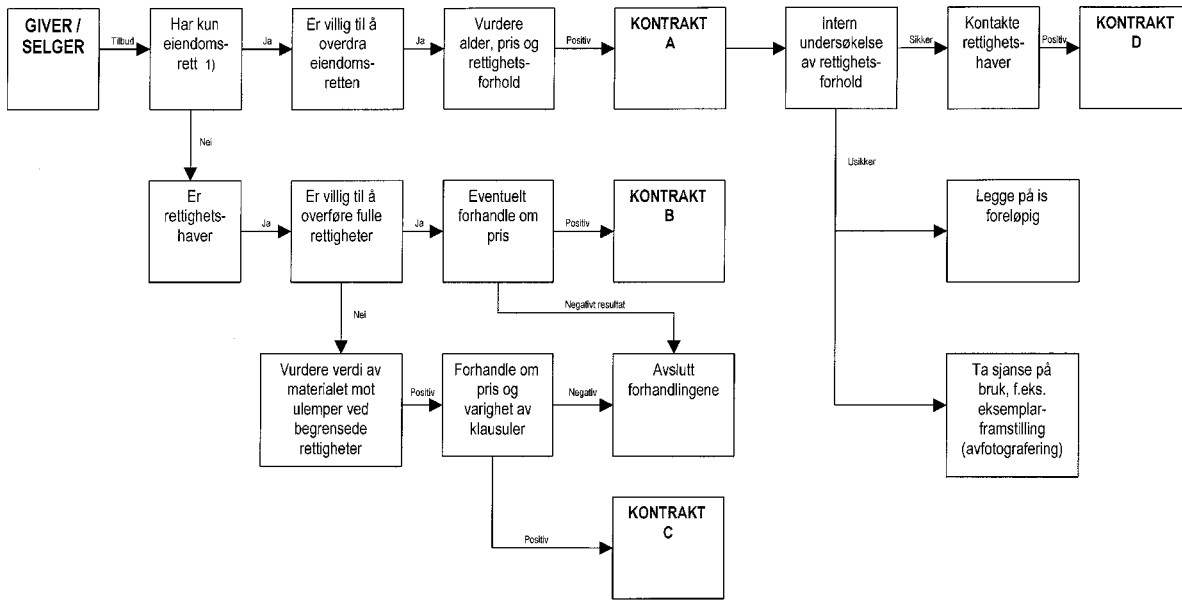
Kontrakt E er til bruk ved mottak av depositum. Deponering er overføring av materiale uten avtalt tidsbegrensning og uten at eiendomsretten blir overdratt. Ønsker deponenten at materialet skal tilfalle billedsamlingen ved sin bortgang, må dette skrives i testaments form. Hvis ikke går eiendomsretten til det deponerte materialet til deponentens arvinger.

Kontrakter ved formidling

De fleste billedsamlinger har materiale av ukjent opprinnelse. Når billedsamlingen formidler fotografier, må låner/kjøper gjøres oppmerksom på uavklarte rettighetsforhold.

Det er utarbeidet to sett kontrakter for utleie og salg av fotografier, som kan brukes avhengig av hvilke rettigheter billedsamlingen har til det materialet som formidles. Det ene settet brukes når billedsamlingen er eier eller rettighetshaver, det andre settet når rettighetsforholdene ikke er avklarte. Fotografier som har falt i det fri (dvs. ikke lenger er beskyttet etter åndsverkloven) kan billedsamlingen utnytte (selge/leie ut) i kraft av å ha eiendomsretten til materialet. Det er eiendomsretten til materialet som gjør at billedsamlingen kan sette betingelser for låner/kjøpers bruk av bilder som har falt i det fri.

Mottak av fotografisk materiale (tilvekst)

Materiale som er i samlingen

Rettighetshaver etter åndsverkloven:

Opphavsrett: § 1 fotografiske verk

Enerett: § 43 a fotografiske bilder

¹⁾Usikkert eller tvilsomt hvordan giver/selger har fått materialet: avslutt forhandlingene

Vedlegg

KONTRAKTUTKAST TIL BRUK VED TILVEKST

- Kontrakt A: Mottak av gave/kjøp - 19
- Kontrakt B: Mottak av gave/kjøp - 20
- Kontrakt C: Mottak av gave/kjøp - 21
- Kontrakt D: Erverv av rettigheter jf. Åndsverkloven - 22
- Kontrakt E: Avtale om deponering - 23
- Testament - 25

KONTRAKTUTKAST TIL BRUK VED FORMIDLING

- Kontrakt for salg av fotografier - billedsamlingen er eier/rettighetshaver - 27
- Kontrakt for utleie av fotografier - billedsamlingen er eier/rettighetshaver - 28
- Kontrakt for salg av fotografier - fotograf ukjent og/eller rettighetsforhold ikke avklart - 29
- Kontrakt for utleie av fotografier - fotograf ukjent og/eller rettighetsforhold ikke avklart - 30

Litteraturliste/lenker - 31

Halvkannesmuget, Bergen 1958
Foto: Gustav Brosing/Universitetsbiblioteket i Bergen, billedsamlingen

MOTTAK AV GAVE/KJØP FOTOGRAFIER

Mottaker:

bekrefter herved å ha mottatt fra

Giver/selger

navn:

fødselsnr./org. nr.:

adresse:

telefon/e-post:

Fotografisk materiale

type og omfang:

.....

fotograf(er):

ukjent:

Erhvervs måte

gave:

kjøp: mot vederlag stort kr

aksjesjonsnummer:

Opphavsrett/enerett til materialet innehas av

navn:

adresse:

telefon:

ukjent:

Giver/selger har kun eiendomsrett til materialet og ingen rettigheter til materialet jf. Åndsverkloven (lov av 12.mai 1961 nr. 2). Eiendomsretten til materialet overdras til mottaker.

Partenes underskrift

sted og dato:

.....
giver/selger

.....
mottaker

Denne avtalen er utferdiget i 2 -to- eksemplarer, ett til hver av partene.
Vedlegg:

MOTTAK AV GAVE/KJØP FOTOGRAFIER

Mottaker:

bekrefter herved å ha mottatt fra

Giver/selger

navn:

fødselsnr./org. nr.:

adresse:

telefon/e-post:

Fotografisk materiale

type og omfang:

.....

fotograf(er):

ukjent:

Erhvervs måte

gave:

kjøp: mot vederlag stort kr

aksesjonsnummer:

- Giver/selger er den samme som fotografen og innehar både opphavsrett/enerett og eiendomsrett til materialet.
- Giver/selger innehar eiendomsrett til materialet og har fått overdratt opphavsrett/enerett gjennom arv, testamente, gave, kjøp eller etter avtale.

Giver/selgers rettigheter til materialet, jf. Åndsverkloven (lov av 12. mai 1961 nr. 2) og eiendomsretten til materialet overdras til mottaker.

Partenes underskrift

sted og dato:

.....
giver/selger

.....
mottaker

Denne avtalen er utferdiget i 2 -to - eksemplarer, ett til hver av partene.
Vedlegg:

MOTTAK AV GAVE/KJØP FOTOGRAFIER

Mottaker:

bekrefter herved å ha mottatt fra

Giver/selger

navn:

fødselsnr./org. nr.:

adresse:

telefon/e-post:

Fotografisk materiale

type og omfang:

.....

fotograf(er):

ukjent:

Erhvervs måte

gave:

kjøp: mot vederlag stort kr

aksjesjonsnummer:

Forhold til materialet

Giver/selger er den samme som fotografen og innehar både eiendomsrett og opphavsrett/enerett til materialet.

Giver/selger innehar eiendomsrett til materialet og har fått overdratt opphavsrett/enerett gjennom arv, testamente, gave, kjøp eller etter avtale.

Overdragelse

Giver/selger overdrar til mottaker eiendomsretten til materialet og rettigheter til materialet, jf.

Åndsverkloven (lov av 12. mai 1961 nr. 2) med visse innskrenkinger:

Mottaker kan ikke utnytte fotografiene til følgende formål:

.....

Øvrige vilkår:

.....

Giver/selger og dennes arvinger har rett til å utnytte fotografiene.
Kopifremstilling betales etter billedsamlingens gjeldende satser.

Partenes underskrift

sted og dato:

.....
giver/selger

.....
mottaker

Denne avtalen er utferdiget i 2 -to - eksemplarer, ett til hver av partene.

Vedlegg:

ERVERV AV RETTIGHETER JF. ÅNDSVERKLOVEN

(lov av 12. mai 1961 nr. 2)
FOTOGRAFIER

Mottaker:

Rettighetshaver

navn:

fødselsnr.:

adresse:

telefon/e-post:

Fotografisk materiale

type og omfang:

.....

fotograf(er):

ukjent:

aksesjonsnummer:

- Rettighetshaver er den samme som fotografen.
- Rettighetshaver har fått overdratt opphavsrett/enerett gjennom arv, testamente, gave, kjøp eller etter avtale.

Rettighetshaver overdrar til mottaker rettigheter til materialet, jf. Åndsverkloven (lov av 12. mai 1961 nr. 2).

- Uten innskrenkninger.
- Med visse innskrenkninger:
Mottaker kan ikke utnytte fotografiene til følgende formål:

.....

.....

.....

.....

Øvrige vilkår:

.....

.....

- Rettighetshaver og dennes arvinger har rett til å utnytte fotografiene.
Kopifremstilling betales etter billedsamlingens gjeldende satser.

Partenes underskrift

sted og dato:

.....
giver/selger

.....
mottaker

Denne avtalen er utferdiget i 2 -to- eksemplarer, ett til hver av partene.
Vedlegg:

AVTALE OM DEPONERING FOTOGRAFIER

Mottaker (depositar):

bekrefter herved å ha mottatt fra:

Eier/deponent

navn:

fødselsnr./org. nr.:

adresse:

telefon/e-post:

Fotografisk materiale

type og omfang:

.....

fotograf(er):

ukjent:

aksesjonsnummer:

Opphavsrett/enerett til materialet innehas av

navn:

adresse:

telefon/e-post:

ukjent:

For depositumet gjelder følgende bestemmelser

Eier/deponent overlater det fotografiske materialet (og overdrar sine eventuelle rettigheter til materialet) til mottaker uten restriksjoner. Mottaker kan utnytte/oppbevare materialet på samme måte som mottakers eget materiale.

Eier/deponent overlater det fotografiske materialet til mottaker med visse restriksjoner. Eier/deponent setter følgende betingelser til mottakers utnyttelse og/eller oppbevaring av materialet:

.....
.....
.....
.....

Eier/deponent har rett til å utnytte fotografiene.
Kopifremstilling betales etter billedsamlingens gjeldende satser.

Varighet

Avtalen kan sies opp av begge parter med tre måneders skriftlig varsel.
Eier/deponent eller hans/hennes arving/representant må hente materialet ved depoets opphør.

Forsikring og ansvar

Mottaker holder det fotografiske materialet forsikret på linje med eget materiale. Eventuell ytterligere forsikring er deponentens ansvar. Mottaker er ikke erstatningsansvarlig for skader, tyveri eller annet økonomisk tap ut over det som dekkes av mottakers forsikringer.

Dersom det deponerte materialet skal tilfalle billedsamlingen ved deponentens død, må det i tillegg til avtale om deponering gis erklæring om dette i testaments form.
Se skjema: Testament

Ved deponentens død

- Depositumet fortsetter
- Depositumet tilfaller billedsamlingen jf. testament:

Partenes underskrift

sted og dato:

.....
eier/deponent

.....
mottaker/depositar

Denne avtalen er utferdiget i 2 -to- eksemplarer, ett til hver av partene.
Vedlegg:

TESTAMENT

Undertegnede,
Deponent/testator

navn:
fødselsnr.:
adresse:
telefon:

erklærer herved å ville overlate følgende

Fotografisk materiale

type og omfang:
.....
.....
.....

fotograf(er):

ukjent:

aksesjonsnummer:

til
Mottaker/depositar

Testamentariske bestemmelser

Fotografisk materiale nevnt ovenfor testamenteres herved til billedsamlingen, slik at det blir billedsamlingens eiendom ved min bortgang.

Testamentets forrang

Dette testament går foran eventuelle tidligere testamenters bestemmelser om det fotografiske materialet nevnt ovenfor.

Testamentet kan endres når testator måtte ønske det.

TESTAMENT

Erklæring fra testator/giver

Undertegnede erklærer å ha lest nøye gjennom dette dokumentet, og har foretatt de tilføyelser jeg har funnet ønskelig. Jeg er innforstått med at dette dokumentet regulerer eiendomsretten til overnevnte fotografisk materiale etter min bortgang, og erklærer herved dokumentet som mitt testament.

sted og dato:

.....
testator

Vitnebekreftelse

Undertegnede bevitner: at testamentet gjøres av fri vilje,
at testator er ved sans og samling,
at testator har vedkjent seg overstående som sin siste vilje,
å ha vært til stede samtidig:

- mens testator skrev sin vilje
- mens testator vedkjente seg sin underskrift

.....
sign.

.....
sign.

navn:

navn:

født:

født:

adresse:

adresse:

telefon:

telefon:

Testator/giver beholder originaleksemplaret.
Bekreftet kopi overlates billedsamlingen.

KONTRAKT FOR SALG AV FOTOGRAFIER

BILLEDSAMLINGEN ER EIER/RETTIGHETSHAVER

Materiale:

Bruk:

Spesielle vilkår for salget:

.....

Generelle vilkår

1. Fotografiene kan ikke brukes til annet enn det avtalte formål.
2. Eksemplarfremstilling (kopiering av fotografiene) er ikke tillatt utover avtalt bruk.
3. Publisering av fotografiene, som ikke er avtalt på forhånd, kan kun skje etter ny avtale med institusjonen. Fremføring via internett kan ikke skje uten etter særskilt skriftlig avtale.
4. Institusjonens og fotografens navn skal oppgis sammen med fotografiet.
Brukes et utsnitt av fotografiet, må dette opplyses.
5. Det er kjøpers ansvar å vise aktsomhet ved bruk av fotografier, slik at det ikke skjer til skade for eller krenker avbildede personer, jf. Åndsverkslovens § 45c.
6. Kontrakten utferdiges i to eksemplarer. Det ene eksemplaret undertegnes og returneres til billedsamlingen. Det andre eksemplaret beholder kjøper. Kjøper er ansvarlig for at vilkårene overholdes. Bildene er ikke frigitt til bruk før kontrakten er undertegnet av partene.

Sted/dato:

Partenes underskrift

selger: kjøper:

v/ v/

adresse: adresse:

telefon: telefon:

e-post: e-post:

KONTRAKT FOR UMLEIE AV FOTOGRAFIER

BILLEDSAMLINGEN ER EIER/RETTIGHETSHAVER

Materiale:

Utleieformål:

Spesielle vilkår for leien:

Generelle vilkår

1. Fotografiene kan ikke brukes til annet enn det avtalte formål. Leien gjelder én gangs bruk.
2. Eksemplarfremstilling (kopiering av fotografiene) er ikke tillatt utover avtalt bruk.
3. Publisering av fotografiene, som ikke er avtalt på forhånd, kan kun skje etter ny avtale med institusjonen.
4. Blir fotografiet behandlet digitalt, skal det elektroniske bildet slettes etter avtalt bruk. Digitaliserte bilder må ikke fremføres via internett uten at særskilt skriftlig avtale er inngått.
5. Institusjonens og fotografens navn skal oppgis sammen med fotografiet. Brukes et utsnitt av fotografiet, må dette opplyses.
6. Det er leietakers ansvar å vise aktsomhet ved gjengivelse av bilder, slik at det ikke skjer til skade for eller krenker avbildede personer, jf. Åndsverklovens § 45c. Den tekniske gjengivelsen skal være av en slik karakter at det ikke skader fotografens ry.
7. Fotografiene skal returneres snarest etter bruk, og senest måneder etter leiekontraktens dato dersom ikke annet er avtalt. Er det behov for forlenget leie må billedsamlingen kontaktes. For tapt eller ødelagt materiale betales erstatning etter billedsamlingens satser.
8. Fotografiske tjenester fra institusjonen belastes leietaker ved utsendelse av bildene. Bruksvederlag faktureres etter at bildene er mottatt i retur i henhold til leietakers opplysning om bruken.
9. Nøyaktig tittel på den publikasjon fotografiet(ene) er brukt i, helst med sideangivelse, skal oppgis ved retur av bildene.
10. Kontrakten utferdiges i to eksemplarer. Det ene eksemplaret undertegnes og returneres til billedsamlingen. Det andre eksemplaret beholder leietaker. Leietaker er ansvarlig for at vilkårene overholdes. Bildene er ikke frigitt til bruk før kontrakten er undertegnet av partene.

Sted/dato:

Partenes underskrift

utleier: leietaker:

v/ v/

adresse: adresse:

telefon: telefon:

e-post: e-post:

KONTRAKT FOR SALG AV FOTOGRAFIER

FOTOGRAF UKJENT
OG/ELLER RETTIGHETSFORHOLD IKKE AVKLART

Materiale:

Rettighetshaver:

Bruk:

Spesielle vilkår for salget:

.....

Generelle vilkår

1. Fotografiene kan ikke brukes til annet enn det avtalte formål.
2. Eksemplarframstilling (kopiering av fotografiene) er ikke tillatt utover avtalt bruk.
3. Publisering av fotografiene, som ikke er avtalt på forhånd, kan kun skje etter ny avtale med institusjonen. Fremføring via internett kan ikke skje uten etter særskilt skriftlig avtale.
4. Institusjonens og fotografens navn skal oppgis sammen med fotografiet.
Brukes et utsnitt av fotografiet, må dette opplyses.
5. Det er kjøpers ansvar å vise aktsomhet ved bruk av fotografier, slik at det ikke skjer til skade for eller krenker avbildede personer, jf. Åndsverkslovens § 45c.
6. Billedsamlingen har **ikke** avklart rettighetsforholdet til fotografiene. Kjøper må selv besørge dette.
7. Kontrakten utferdiges i to eksemplarer. Det ene eksemplaret undertegnes og returneres til billedsamlingen. Det andre eksemplaret beholder kjøper. Kjøper er ansvarlig for at vilkårene overholdes. Bildene er ikke frigitt til bruk før kontrakten er undertegnet av partene.

Sted/dato:

Partenes underskrift

selger:

kjøper:

v/

v/

adresse:

adresse:

telefon:

telefon:

e-post:

e-post:

KONTRAKT FOR UMLEIE AV FOTOGRAFIER

FOTOGRAF UKJENT OG/ELLER RETTIGHETSFORHOLD IKKE AVKLART

Materiale:

Rettighetshaver:

Utleieformål:

Spesielle vilkår for leien:

Generelle vilkår

1. Fotografiene kan ikke brukes til annet enn det avtalte formål. Leien gjelder én gangs bruk.
2. Eksemplarframstilling (kopiering av fotografiene) er ikke tillatt utover avtalt bruk.
3. Publisering av fotografiene, som ikke er avtalt på forhånd, kan kun skje etter ny avtale med institusjonen.
4. Blir fotografiet behandlet digitalt, skal det elektroniske bildet slettes etter avtalt bruk. Digitaliserte bilder må ikke fremføres via internett uten at særskilt skriftlig avtale er inngått.
5. Institusjonens og fotografens navn skal oppgis sammen med fotografiet. Brukes et utsnitt av fotografiet, må dette opplyses.
6. Det er leietakers ansvar å vise aktsomhet ved gjengivelse av bilder, slik at det ikke skjer til skade for eller krenker avbildede personer, jf. Åndsverklovens § 45c. Den tekniske gjengivelsen skal være av en slik karakter at det ikke skader fotografens ry.
7. Billedsamlingen har **ikke** avklart rettighetsforholdet til fotografiene. Leietaker må selv besørge dette.
8. Fotografiene skal returneres snarest etter bruk, og senest måneder etter leiekontraktens dato dersom ikke annet er avtalt. Er det behov for forlenget leie må billedsamlingen kontaktes. For tapt eller ødelagt materiale betales erstatning etter billedsamlingens satser.
9. Fotografiske tjenester fra institusjonen belastes leietaker ved utsendelse av bildene. Bruksvederlag faktureres etter at bildene er mottatt i retur i henhold til leietakers opplysning om bruken.
10. Nøyaktig tittel på den publikasjon fotografiet(ene) er brukt i, helst med sideangivelse, skal oppgis ved retur av bildene.
11. Kontrakten utferdiges i to eksemplarer. Det ene eksemplaret undertegnes og returneres til billedsamlingen. Det andre eksemplaret beholder leietaker. Leietaker er ansvarlig for at vilkårene overholdes. Bildene er ikke frigitt til bruk før kontrakten er undertegnet av partene.

Sted/dato:

Partenes underskrift

utleier: leietaker:

v/ v/

adresse: adresse:

telefon: telefon:

e-post: e-post:

Litteraturliste og lenker

- Bjelke, Harald: Om adgangen til å gjengi fotografier og avbildninger av kunstverk i aviser og tidsskrifter. I: *Ånd og rett : festskrift til Birger Stuevold Lasse på 70-årsdagen 19. august 1997*. Oslo 1997
- Jordahl, Theo: Fotorett i mediene. Oslo 1996
- Krabbe-Knudsen, Johan: Fotografiske verk og fotografiske bilder, åndsverkloven § 1 og § 43 a. Oslo 1998
- Norheim, Lars G.: Foto- og opphavsrettslige spørsmål ved museene. Oslo 1998
- NOU 1987: 16: Fotografiretten
- Ot.prp. 54 (1994-95): Om lov om endringer i åndsverkloven mm
- Wagle, Anders Mediaas og Magnus Ødegaard: Opphavsrett i en digital verden. Oslo 1997
- Åndsverkloven og forskrifter <http://www.lovddata.no>
- CLARA Informasjonssentral for opphavsrett og klarering <http://www.clara.no>
- Professor Olav Torvund, Univ. i Oslo
Hjemmesider om opphavsrett <http://www.torvund.net/opphavsrett/index.html>

Norsk museumsutvikling

Kronprinsens gate 9, 0251 Oslo
Postboks 8045 Dep, N - 0030 Oslo
Telefon: 23 23 94 40
Telefaks: 23 23 94 41
E-post: nmu@museumsnett.no
Web: www.museumsnett.no